

Палази сваког четвртка
за цијелом табаку.
«Стале за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину»;

годишње . . . 6 ефор,
на по године . 3 " "
на четврт године 1 " 50.
За Србију годишње 20 дин.
на по године . 10 " "
на четврт године 5 " "
све друге земље 20 ефор.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Горе
и сва писма шаљу се са
мом уреднику.

Претплата из Србије у
пуњује се Велмиру Владо-
жићу у Београд, а на дру-
гичјех крајева под адресом
Р. Vаmаdаnоуiс Сattаrо
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
пани књижари и поштар-
ске ексцендиције. Неопра-
вљена писма не примају
се.

Број 11.

ЦЕТИЊЕ, 22. Марта 1884.

Година I.

Одисаји родитељскога срца.

Пјесме Ј. Сундечића.

Ка' јеленче.

Ка' јеленче једно
Кад на поток трче,
Да се бистре струје
Сивато насрче:

И мој син је тако
К' врелу књиге трка'
Жедан — да би слатка
Пиња се насрка'.

И та жеђ ми вега
Трошила веома:
Довукла га сјетна
До самога слома.

Јадовито њему
Пушта прси ције,
Искосила, ах!
Сломила му сине.

Ал' и сад на одру
Док једнице дише;

Једно вишу гута,
Жарко пјесму пише. —

О жеђи, о жеђи,
Што га књиги, ками!
Ваљда јаде грђе
Да зададени нами,

Који узав-љ стојећ
Страхујемо врло,
Као да ће нож ни
Сад разбучит грло:

У бојазни вељој,
Свакога тренута,
Да ће нам га коса
Понијети љута;

Па да ће ка' тица
У потајној муци,
Н'јекнути ни с књигом
И с персом у руди? —

Котор, 8. Јануара 1884.

А хал-Текинци

или

Туркомани.

Пише Ј. Поповић-Липовац.

(Наставак).

Кад сам већ спомену о текинској женски-
њи, онда ми је дужност, да саопштим још гдје-
што о њима како у погледу на моралне и фи-
зичне особине њихове, тако и о главним усло-
вима њезиног живота. Почнимо с изгледа јој.
Преживјелим очима Јевропејца, врло ће се те-
шко свидјети. Циганска боја коже, прне мале-
не очи, велика уста, па дуга прна коса — све
то меће некако текинку у монголеку расу; за
тим, текинка се врло брзо развије и дозре —
већ у 12 години — те и та околност чини да
Текинка носи на себи врло непријатне биљеге,
преживјелости и суморности, које не долакују
лијепом поносомн стасу њезином. Одјећа је у
свију једнака: разнобојан зубун, савијен врло
укусно, а извезен свилом и сребром, за тим

гаће (шарваре) на широк појас урешен сребром
и драгим каменом. Сребрних украса имају чudo
боље, ти су украси свула; по врату, по глави,
у ушима; није узалуд Текинка шест стољећа
пијенио Средњу-Азију.

Негледајући на ниски степен текинске ци-
вилзације, опет се жена у њих не нахођи у
овако жалосном положају, као што смо то при-
викли гледати код народа на истоку, а нароч-
ито у Средњој-Азији. Она живи бар слободно
као и њезин муж.

Текинка нема ни појма о копрени
којом була крије лице. Ни пред странцима
не крије се. На општим пировима и
гозбама, сједи Текинка као и код куће за сто-
лом. Ако јој је муж суваше окрутан, она има
право да иде на суд, па да тражи распуст.
Над имањем њеним муж нема никаква права,
а имање јој је кибитка, у којој она живи не
мијешајући се с другим женама њеног мужа.
Ако је што довијела из очине куће, па се ра-
стави с мужем, има потпуно право, да опет
све однесе натраг. Текинац пак може охерати

своју жену слободно, само у неколика случаја, што их одређује обичајно право. Тако и. пр. ако је безбедна, ако је заражена каквом хроничном болешћу и т. д.

Кад се Текипну роди кћер, радје јој се готово као и сину. Отац од првог дана њезипног живота, већ рачуна на богати „калим“ што ће га добити за љепотицу, своју кћер. Прво васпитање дјетета узима мајка на себе; врло ријетко се то повјерава робљи.

Кад је дјевојка навршила шесту годину, уче је да везе и да тка текинске ћилими, са којима се ни персијски не могу сравнити. Заиста је трудно израђи, колико је укуса и љепоте у тој изради, коју израђује Текинка готово без икаквих инструмената.

Текинка ће да изради по три — четири ћилима по пет аршина у ширину и десет у дужину. Тим ћилимима застиру се кибитке.

Тако расте дјевојка помажући родителском радом до 10 највише 12 година, у тој години је већ способна да постане мајком, услед климатских прилика. Очеви који имају синове за женидбу иду у просидбу — да питају будућег таста колико ште калима. Овај у одушевљењу да ће му се испунити вјечни снови о богатом и глуми озбиљним говором изјављује отац дјевојке дај 100 овнова и неколико камила на узми дјевојку. Просиоцу чини се врло много, па даје половину, почиње се погодба. Кад је ствар већ дошла до врхунца, појављује се невјеста одјевена и лијепо очешљана, како би се што боље допала оцу младошећини.

„Погледај, бога ти на њу, пријатељу, погле, каква је, могу ли ја мање искати? него дај и непогађај се, боље не ћеш наћи од ње у свом вилајету!“ Тако од прилике мудрује јој отац. Најпослије се и то свршује. Сад се гледа дјевојки мираз. „Има три кибитке, пет ћилима, неколико зубуна, појасева и сијасет златног и сребрног уреса! Видиш ли, пријатељу, какву си красоту нашао!“ — „Алах је милостив“, одговара нови таст, те оба свиједају на земљу на голим рукама јелу кашу и врућу јагњетину.

Али се догађа, да младожења често и не види невјесте до свадбе. Бива и обратно, младеж се узима и без посредовања старијих. У том се учају женидба се урешује каквим романтичним појавама, које се добро свршују ако женик има чим да плати „калим“, а куку му ако не имаде. Ако је украдио невјесту, осветиће ту срамоту родбина на њему. Често се и лијепо сврши: младожењу пошљу у чету и он се не смје вратити све док не ушљени бар толико да плати „калим.“ Тако догађаји обично су најљубљенија тема текинских народних пјесама.

У нијему попоћ, код Тер-Сакана, при огњу сједио сам у друштву потпоручика Самата, једног Татарина, што је знао текински и још двојиче постарих Текинаца; у руци сам држао оловку и био лист хартије. Благодарехи конаку у мојих се садргова одавно одријешено језик. На један пут један од њих започе пјесму, више налик на речитатив него на пјевање, саджај њезин да саопшtimo:

Већ товари свезани су
На камиље танкогрле.
Већ шаторе све свинуше
Наше жене мајке врле.
Све ј' готово сад наово
Ја остављам мјесто ове:
Пуно сласти пуно чара
Преданом се сад отвара
Недогледна пустињо једна,
Ал за мене сладка медна!
Јер са мноме сад полази
Моја мила дивна Рази.
Чијено су чарне очи
Јасне звјезде чарне поћи!
Свједок буди света Ђаба
Стаса као коњ Араба!
А обрва вране крила!
Рјесницам' би распорила!
Устама би напојила
Три стотине све камила!
Кад јој гледам бјело лице
Кошља оштра тренавице
Рскао би груди поре
Срце младо да изгоре...!
Власи кад јој гладим црне
Душа овама тад протрне...
Јер је коса њена жива
Као хата густа грива!
А од свиле тврђа није
А од коже мекна змије!
Али све то ништа није
Док се она не насмије...
Њена уста! пуна крви
И лава ће кад пољубе
Као роба да га смрви!
Али какве има зубе?!
Карадагеки низ од гора
И алах се дивит мора!

Ох изиђи душо моја
Дај ми једном уста твоја
Да их грлим да их љубим
Па да себе ја погубим.
Ти се бојиш оца стара
Отрвоњо му можд ханџара
Ти се бојиш рећи да ће
Кћерко Теке теби шта ће
Који нема ништ у певце.
Који нема једне овце!
Не слушај га већ ме љуби
Или мене цуро уби.
Живјети ми све је једно
Ил у море тонут ледно
Када тебе самном није
И око ме кад не грје!
У те рјечи ето Рази
Гдје к драгану своме слзи
Води па г' у пјесак врући

Па га љуби све идући
Па га ласка па га трепи
И ћера га да сагрјешти...

Цјеле ноћи љуби Теке
Колко пјеска Атрек рјеке
Неба колко звијезда ведра
Толико је пута једра
Преза к себи примакао,
Рујна уста цјелвао...
У љубљењу крвник стари
Сапак сладки њих превари
Те заспаше обојца

Док у зору — строга лица
И погледа ка ноћ мрка
А на хату лака трка
Отац Рази не долеће
Убит ће их — хоће — неће!
»Убит ћу те виче песето
Ко Персијанце ја проклето!
»Уби стари дедер рази,
Кад ме љуби моја Рази
Умрјети ми није жао
Кад ми не би кћерку дао!
»Бит те нећу — ништа незах!
Хоћу да се одма спремаш
У персијанску земљу поћи
Шићаром ћеш кући доћи...

Тад платиш ли пет камила
И сувише пет кобила
И сувише коња врана
Таком ћабе и корона
Бит ће твоја мида Рази
Иначе ће сабља моја
Као песето да те срзај
Кад је Теке рјечи чуо,
У Персију освануо...
Доста блага шићарио.
Љено Рази оженио!»

Из ове слике народне поезије (молим читаоца, да ме извини за храћу, не ритничан превод) може се видјети, да Текинац умије и љубити тако силно и јако, што би тек пожелели Јевропејцу, поред свега тога, што је главна брига, главно занимање његово бој и грабеж. Рећи ће ми се, може бити: каква је то љубав, кад се жена купује као брав на пазару. На то могу одговорити: да је стари сбичај продавања и куповања нејеста се задржао код њих, као што се и ми у животу срећемо са тим појавама само у мање окрутом, него углађеном облику.

(Наставиће се).

Злаћено доба...

(По немачком).

Злаћено доба младости,
Тако ме остављаш зар?
С твојим болом, старости,
И твојих машта жар!
Зар ти баш нико не смије,
Крилати уставит крџ?
У море вјечности зар је
Бистром ти таласу скџ!

Жарко ми сунце помрча...
Одлеће мени рој;
Један по један огрча
Из мојих груди пој!
И љубави сужит' преста'
Којој сам вјерова' млад,
И мантиних твора нест'
Зблие их прогута глџ!

МИЛОШ ОД ПОЦЕРЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуљ.
(Наставак *).

VI.

Нечувене патње устаника изазвале су зажаљење цијелог шитоног свијета и у сваком славенском срцу одјекиваху болови њихови. Које би перо могло и издалека саликовати страховиту збиљу оних дана? Милош је патио као и остали; ипачиљно и потавнио као самртник, али духом не клону. Класао је по гудурама и с осталијем прелијетао кршевите и непроходне даљине; бранио се из метериза, западао у бусије, нацарао поћу на непријатељска ока, — све као и остали и још с већом издржљивошћу, као човјек духом виши. Његови земљаци хтјели су да га у неколико чувају, али

он не пропусти; хтјео је да дијели удес браће своје у једнакој мјери, и то га је допало. Хтјео је и више. Иза љутијех окршаја, кад је прекивјелим сав одмор да мртве сахрањују а рањеницима помоћи траже, Милошу би тада снага придоншла. Он је руковао са лекаријама и завојима, он је својим рукама прао и видао ране, јер другижех лекара не бјеше. Лијевао је он благотвори мелем и на изпуреле душе својих земљака. Кад људи духом клони — а невоља им често бјеше да клону — Милош из танкијех гусала зрачио је око себе ону тајну силу, што је кроз тмињу и кроз вјекове снажила српску душу.

Ипачиље и љетња прилика и и њом многе патње али и многе њихове наде. Хладовита јесен срете их суморна, немилосердна, бришући им једном руком врели зној са врелијех глава, али не с тога да их благи повјетарац расхлади, него да оштрије осјетити узмогну студени задах сјевера; да се на први његов задах сваки стресе,

* Види број 7.

помишљајући на луте невоље што ће им на бијелом, свјежаном застарицу, као постављену софру, љуба сестра јесени, црна зима донијети. Другу, суховању руку јесен им је пружила, изврнувши широки длан, а на длану — *ништа!* Кад ти човјек тури длан под очи, на га примакне својим устима и опухне на њ, тијем ти је нешто вјешто изразио, — много вјештије него што умјеје на пр. неки бокелски посланик на дајматинском сабору својим тешким ријечима. А кад суморна јесен такова што учини и то не једноме човјеку него читавом народу а то не народу у обичним приликама него хиљадама мученика што се врзу међу гариштима и што својим грудима дочекују „вреле крушке“, и што у срцима цвијеле за својим момцима, које им, црна земља сваког часа гута, и што цвијеле за својом нејачи и својим стопаницама који се по другјем земљама пребијају, — е кад тако што јесен учини њима, онда — знаду они како им је!

С тога се војека разби; раздвојнице се крајеве, док се земља не заодјене листом и зеленом травом, — као што од памтивијека чињаху српски четници. Нек се сваки за се хране и од-а зла брани, како може, а уговорише, дакако, како ће у свези бити.

Једне вечери устају средњег краја сјећаху крај огњева, под сјеницама. Киша је на махове сипјела и пљувком падала, тако по ти јесени. Стража једна доведе и приказа војводи једног коњаника који дође друмом из приморја. Човјек одједе се коња и улезе под сјеницу, назвав јакијем, челичним гласом.

Људи му Бога прихватили и стадоше се размичати да му мјеста начине. Вјеште то људима висока и крупна стаса. Кад скиде кукуљ од „перале“ видјене е је то момче, једва га се црна наустипа хватила; одијело бјеше на њему „уско“ (јевропско) и чизме до кољена, — једар и окретан, као што се виђе кад одједе и улезе. — Војвода га, по херцеговачком обичају, најприје упита: „како си господине?“

— „Добро сам ја, а јестели ми ви добро, моји соколови!“ — одговори странац чистим српскијем нагласом, а говорећи то насмјехну се и љубазнијем погледом мјераше их наоколо.

Све упрло очи у њ, с почетка оштро га и неповјерљиво гледајући, а пошто онако проговори и пошто му видјеше лице, сваки се ралведри.

(Наставиће се).

ЗИМЊЕ ПРИЧЕ.

француски написао Е. М. Воије.

Превео С. М.

У очи божића!.. то вам је ноћ кад се чују дуге приче. Док бјасмо дјеца, старији нам их кази-

ваху, те лијепијех, које нас потицаху на размишљање. Сад није никоме до тога да нам их казује, а до душе, то би и било сувишно, јер је протекао добар дио живота, оставивши велику залуху приповиједанка. Саушњајући како зимски вјетар хуји и сједећи поред маштајуће жеравице, наше памћење станае да брља, као каква стара дојиља повиједајући нам те приповијетке из прошлости. Вечерас моје се памћење отело у предјел гдје свијет влада, гдје је децембар немилосрдан према земљаци, да само онај човјек који ту земљу жали и схвата је, онај само може и дубити је. Сјећам се једнога сјеца гдје сам слушао више причања, тамо. Ела, памети моја, вађи их ако ли баш нијеси рђава чуварца.

О божићу, једне од овјех потоњијех година, позваше и мене у зајку на вукове, у једноме окружју у унутрашњости Русије. Јутро бјеше прелијепо; десет степенa студени, а жарко сунашче гријаше са плава неба, — а ма ми љуха вјетра. Пред очима пукао голема бијела равнина, са ружичастим одсјевима; мртвa, блистајући предјео, као каква стара нескa порцелана. По тој пласној просторији тло се негдје издизало а негдје улегнуло, те нагађаш гдје љето беху шуме, брдељи, потоци, рибањци. Сад, те неједнакости замјенила ни имају боје нити облика; вагађаш их, као што рекосмо, изгубљене, нео-предјелене под тјем једноличним покровом. Тај слеђени предјео напомињаше ми мисирску пустињу; једнака тишина, самоћа и неомучност као и тамо; мјесто пржине свијет, то ти је сва разлика. Африканеца пустиња, кад остара, кад се олади и побијели, изгледаје, ваљда, тамај тако, на концу вјекова.

Убосмо у шуму. Свијет је продр'o и науноу и најдубље крајеве шуме; долина бјеше близија и пушта; над навијем гласама свјетлост се титраше по кристалном своду. Изгледаше као да су јеле и бреје изрезан на неком големом дијаманту, — врхови им блистају ружичастим пламом. Рекао би да си у мраморној двораци, гдје има на хиљаде стубова, а над стубовима блистајући, огњевити свјетлиници. Сунчани зраци, као весељем опојени летијаху кроз танане стаклене ките што одставаху по вазетној неба; то бјаше као помамни смјех сунчев у том раскошном маштању старе зиме. Ми уживасмо, тијем већма што су такви учинци ива веома ријетки у Русији, гдје обично влада суша и једнака студен.

Свјезани сједијаху дрва; неколико вукова помолци се на оцајцима, одижући бојакљиво љушке; они влизаху иза дубнова, а ма да се једна грана помачне ја ли крице, лагани и мучаљиви као дјетиње дисање; они што умаконе навијем пушкама стругнуће низ равнину, те се за час изгубили у долини, као маис, сиве тачке.

Око два сата освјетљени врхови уташине се од једном, небо се спуншти. Густа чајина науноу простор и покри и вајближе предмете. Големе плашнице снјега, с почетка по гдјекоје, на све гуше и шумавије падаху нам по лицу. Задимило са свијех страна те се више леурица са земље дизало, него што их је е неба падало. Дуњу вјетар потехано, као да бјеше слабачак јер се није чуло хујања, али дизаше голема масе снјега и носаше их на далеко. С почетка не опажасмо студен, али до мало стале нас уједати за усне и за очи. Нагло бјаше у наше сеоске саонице; мали гоњи из села бојакљиво љушваху изгубљени пут и чисто по љуху управљаху се пут куће. Неоста спашемо трага; неоста окрала на обзору; густа помрчина као да је натрашке уступала

пред нама, како ће нас боље намамити. У тој ненадној и нејверној ноћи, гдје још тиња гдјеској слабијач зрачак свјетлости, у тој лијепој олуји, гдје је ноћ крила своју снагу, чисто си осјећао да је око тебе уздржани гњев, да ту збди и моћ и жеља шаперена да човеку науди ненадно, из бусије. Срећом набасасмо на корито ријеке, а то нам је био сигурни путоваћо да куће. Прије него се са свим уносило, ми бијасмо окупуљени око порцеланске чеши и око самовара који цјевукаше једноличну пјесму рускијех сјела.

Дуго то бјеше сијело и досадно. Али провидност је удијелила дјецу Руриковој два згодна сретства да савлађују зимну сјету, даде им — картање и чај; руски часови противу безопаша и узалудни међу самоварем и играчкијем столом, пролазе као старе „банке“ (старински новац), којик им толико да никоме ни на ум не пада да их штети. Није требало молити моје другове у данашњем добу, — бијаху то чиновици у томе округу —; пет минута пошто оставише пушке, посједаше сви око зелене трезве која бјеше сва пјегава од врлотина; пред свакијем се нађе чаша врела чаја, комад хрсте за биљежење добити, по једно огњило, по једна дуванска кутија од жуте мједи а на поклопу јој изрезан мавастер светог Срба. До три уре по ноћи сваки је од њих пошто по осам чапа чаја и изиграо по петнаст партија „виста“; требао је разлогима нагнати их да се разиђу. Једна се накинеше, пошто један другом учестито обећање да ће сјутрадан наставити забаву. Најзад одоше, честитајући узјамно и смијући се грехотом; чак и вресима писнаху: „Славни дјевко!“

Као просту гледаоцу, та ми забава не бјеше бог зна како угодна, те пошто међу њима мало попусти, ја изађох да обђећем село. Најрије се уставих пред замагљеним прозором од куће. Сјетих што су тога дана с нама били у добу као хрџани, бијаху сад сви у крчи, те трошаху на вину, коју у ранији ко у чају. Виђох да је ту у исто вријеме прилази Момчи и дједојче „ташаху“, т. ј. обртаху се у колу, ритичким кораком и држећи се за руке. Свирач бијаше нечесно чачурач, безначајна обичија, ја као болелјав, сатрт, задурен сам у себе, — какав су обично људи нацињени, што су у невријеме подносили превелике терете; по ријезу косе и браде као и по свиме губу на њему — одржије одрванског капога — лако је било познати да је свирач несада био војник. Тај човукач превлачаше гудалом преко три жаце, смијешно отегнуте на бемане, а бемане бијаше од бијело дрва и по свој прилици он их је исти отесно. Кад се играчима досади те посједаше, отимљућ се свака своје шавлеру да је не пољуби, свирач не прекиде гудаче. Сједи у хошку под иконама а обрнуо лева публицу, пак вуче гудалом и често као да за себе свира. Ипак сви умуконше и с највећом пажњом слушаху га кад разведе пак погресујући грлом зајавља једну народну пјесму што се пјева око Волге; ја сам се, да речем јасније, сјетно да је то та пјесма јер сам је чуја љетов одвозара на ријеци.

„О моја брадо, моја маза брадо, — моја дабарска *) брадо! — ти си побјједела, моја брадице, — прије рота и времена.“

„Нема да, кад ја понесито засуци — моје младе врвце бриге, — плануло би лијепе дјевојке, — и бојареке шери гораху од жеље.“

„Кад ја гразни моје брке, — погани некрштењак биначе се са свог коља, — поплашен Шваба кријане се у своју рупу. — Гдје су сада твоје кричесте витице?“

*) Castor.

„Нит је снјег, нит је иље, — тебе увехнуо, — тебе осједио, тебе ојдио, — нити вјетар ни злочести душман.“

„То је био непозвани гост, — а тај непозвани гост, то је јад, то је гуја љута! — О моја брадо, — моја маза брадо, — дабарова брадо!“

Ја се повратих кући, гдје ме чекаху па вечеру. По вечери мој Амфитрион *) остави играче њихову тихом укљивању те ја и он запоједом разговор о којечем. Михаил Димитрић П. . . бијаше човек с којијем се мишло посла имати, — човек духом виши од средине у којој је, удес хтио да Михаил зачума. Род му је живио у Петрограду и тамо је био угледан; и Михаил је тамо одрастао, а науке је свршио на њемачким свучачиштима, гдје је стекао солидно изобразење. Пошто је неколико година служио у војсци, примише га у двор, те је за неко вријеме сјајно живио и спријатељио се с великом господом. Али, пошто превали године прве бујне младости, у часу кад је требало да углавничи све згоде и изгледе што воде к успјеху, онда га спонаше ова спочаљивост, што често Руса спонаше у средини живота. То вам је нека трмољет, а родитељи су јој лијепост и вилдовески низијализам, тамап по позак. Баш интелигентнији Руси подложни су највише тој малаксалости хотјења, али, у осталом, мислена снага остаје им потпуно чила; та мислена снага онда дјелује у празнини, мозак им је да речемо као машина што произвађа тошину узалуд, пошто су отицљеве цијеви спроводилнице.

Михал Димитрић бјеше онда нашљедиво то имање и ту се повукао. Ту се бављаше агрономијом, али није имао Бог зна каквијех изувија у успјеху. Одавд се и економским питањима у опште, т. ј. он је та питања рјешавао пуцели здул и превирјући се по цијете вечери са маршалом дворанства или са митаровици судијом. Маршал је био грозан реакционер а судија познати превалк; Михаил се често слагао и с једним и с другим, — бива за свако питање он је имао двојно рјешење, једно аукторитарно а друго слободвачко; у његовој вимета вретенуло би час једно час друго, како он се с којим од њих двојице састао. Кад би му се одвек досадило противу рјешаје другачевијих питања, онда би прочитао једну главу из Канта, или би читао Увод у нег а т и в н у синтезу проф. Фербулдовића. Из тога питања његов је дух првио, ако се може рећи, као помагајући сок за варење; учинак је тога био да се мало надража а мало умри, као што цагар дјелује на чопрека, по обједу. Његов је ум укљивао у тој мисленој пзри, тамап као што му тијело укљиваше у пари руске бање, у томе топлоп парову што није нити — вода, нити сами ваздух, него угодна магла. Да би сачувао више слободе и више опсежности тијем апстрактним наукама, мој их је пријатељ мудро одвајао од ститијех реалности живота. На тај је начин Михаил особито радио о преустројству провинционалне управе, о побољшању сељачког стадеља о томе да пјанство истрјеби и да се Чингиз асимилирају; све то није му пак ни мало сметало да живи у најбољим односима са старим свијетом и старим злоупотребама, да друговољно угошћивао огружне подицаје часнике, — познати глобалије али у осталом добар народ —, и да за скупе новце да под ирију општину крчму некое чинугу кога је он злогостављао. Ако би ко по томе судио да је Михаил био

*) У једној драми Модјеровој, Амфитрион је Тебански војвода те дава велики објед; онда је постојало да се тијем именом крети онај који те чисти и угошћива, као на пр. наш пријатељ Ј. Н. П. Преводилац.

рђа човек, онда се ја најесам добро објаснио; он није био кадар да дјелује нити да се по нешто накани, ето у чему је ствар; али је његов ум био осежан, пребогат, имао је превише наора и далеквијих циљева. Дobar сусјед је добар старјешина, увјек услужан, осјетљив, голицава кад би га се такло о користи и величини његове отаџбине, коју је жарко љубио и о којој је говорио са заносом; Бог је дао ријеч рускоме човјеку, да њом некаки силне снове и основи; па прела би свакоме глава и прела би њихова земља да су, нијеви.

— Е! рече ми мој угоститељ, ишли сте да гледате како наши селаца плешу. Бјеху ли како?

— Како да вам кажем! Баш је народ неразумљив. У сваком појаву његова генија је онајак широку основу небрижности и веселости а у исто вријеме и глас болне туге; те двије црте нашега карактера мени је твијем теже здружити с тога што се оне појављују баш против логичном очекивању; ваш народ веселијијем грим врши мучне, неугодне дужности, а у забавама је сјетан а и првање му је сјетно.

— А, ви би хтјели да здружите!.. Ваша се ловачка чудит!.. Баш сте син Декарт-ев и Русв-вдељ, сав очележен неогријешим системима, пак се упронастите кад појави из живота сатру ваше системе, кад вам их васнона понлави!... Ви ми долазите с вавашим учитељем Диллпупом, који хоће да све изијери; ви узлавате у неизознати океан, — по свијем учинидица олује, побјеђешели таласи ваљају се пут вора, а ви хоћете да аршином измјерите јурејин океан и зачуђени сте ако он понесе ваша правила и ваш разум, као што би повно недошчад! — Видите, драги господино, разлика између мезде и свега, у томе је, што се ви чудате кад нешто не разумијете у васнони, а ја се чудим — и често сам невољјерљив кад ми се уедини да нешто разумијем; ја се држим Шекспира који је рекао да међу небом и земљом има премного дрвнијех тачака, које филозофија не може да изјасни.

Ви хоћете да схватите генија нашега народа? упитасте ли се од куд он произлази? Ваши учењаци обично тврде да карактер некога народа одређује раса, пак нарав земљишта, на коме тај народ живи и повјесне промјене које је пржеживио. Мени се чини да господа учењаци не виде још неколико хиљада узрока што одређује карактер једнога народа. Али не мари; ја ћу лећи мога дива на тај Прокрустов кривет и хоћу да га обљеим помоћу те ваше лабораторије. Раса? — Из тајанственијих извора Индије и горње Азије, текући кроз вјекове и кроз мрак, сипала се та мутна ријека; она тек јуче изађе на видјело. Нико незна од куда долазе те нијеме воде. Све што је Господ немирна покренуо од Бавилонског времена, вазмећу ledenога мора и тихог океана, вазмећу Кавказа и Алтаја, све се то стекло да се у овјем најшијем непознатим пустињама сретете, да се ту разбије и умукне. Погледајте та два играча што сједе један према другом! Један је управ порјеклом са Памирске висоравни а други из Монголке. Раса! ко је икада говорио о нашој? у библији стоји: Гог и Магор. Херодот познаје Сците: — најмлађи од свијех народа; мало даље, хипоборци; о нама нико не умије нити звјезно казати; многу мљва на север на предјела настањенијех али су неприступачни. . . «Ето вам све што стари свијет о нама зна. Новоме свијету непознати смо готово за хиљаду година; онај дан кад се прсијети да потражи те Гоге и Магоре, те Сците и Хипоборце, онај дан осамдесет милиона незнаника устадоше и одговорнише: «име ми је Иван Иванович, ја ти даље не знам». — Видите дакле да сте нас добро упознали, је ли?

А предјел? — Отидите на мој прозор: погледајте те сјетне равнице; затијем пропуштајте земљом,

преко тијех двадесет стенија геог. шпирине, што ми притискујемо на земљској кругули, — обитеће куће и дворове, завирите на све прозоре: свуд ћете наићи на исте слике, а не ћете наићи на једне особене црте да што од шта раздваја. Не нађоште до самоћу, тишину и преуморност. Предјео низак, плеснат и бјео. Шест месеци траје смрт. Студен, као сажа, мислији, уништиће ти и клицу живота. Кад тамо првог љетњег јутра — јер у нас нема прожећа, живот букне без прелазнијех припува — ето ти живот, и те какова живота! Јуче не бјеше још ни пунова а данас је већ листало; цвијет се хитно развије, а плод едмах за њим, тропичко сунце жари прду земљу; воде поплаве и деру кроз дубраве; — то је дивно и величанствено, али у исто доба неумјерено, сатируће. Не покушајте, бога вам, да подвргнете вашу природу вашем ситном перклу, — који је згодан за ваше нокорје земље на западу. Руско тло има у себи нешто дјевојачког; оно се отмиље и чеане у исто вријеме и смије се вашем напрезању. Код вас човек запоиједа природи а овдје је слуша. Промље године бјеше дошао амо један ваш инжињер да гради насипне протве поплаве; радио је јадник, три месеца; љетос досади се руској ријеци, те протрије ново корито на километар даље и с леђа заненади сиромача човјека. Требало је да видите како се емеге научњак, не можемо му ни барометар ни анеометар, јер те сираве лажно га овдје служажу; ја мислим да су те сираве сврнуле због нашејх вјетрова који дувају од мора до мора а нигдје да срету брда. Може се рећи о сјеверној Русији, о томе тлу којег вода слабо раздваја, да је остатак хаоса, којегачиство Бога заборави. — А сад замислите учинак овакијех прилика на човјека, — та оне се с њим тирају!

Хоћете ли да вам говорам о историји! Не промислите да ћу вам читати куре; ви лијепо знате као ја да наједан народ није прошао кроз толико немилосрднијех руку као наш; да ниједан није поднио толико робства од домањих и од странијех, толико устјата страначкијех; ви знате да он одавна блуди од Јеропе до Азије, као каква голема морска изметина. — Чујте, мислите ми је очно вам казати моју научну теорију о томе, она врједи колико и друга. По том ммишљењу Русе је произвело сунце коју једе. Ви познајете ту нашу народну суну, ви се је сјећате са неугодошћу; ту ти има рибе, сочива, зелени, шива, кисела кајмака, леда, и шта ти ја знам шта још? — јелд, дакле, извренијех и гнуснијех: не можеш погодити чега ћеш од свега тога изнијети кад захватити. Нешто налик је томе и душа руска; то вам је казан гдје врију раане и помјенијене правце: сјета, лудост, јунаштво, слабост, мистицизам и практични смисао; ви ће те захватити на срећу и увијек ће те изнијети чему сте најмање надали. Да знате до до које нисине може та душа нисити се! Да знате до које висине умје се она узвисити! И то каквијем непромијереним скоковима!

Ви гледасте селаче из мојега села, — један стотинак породица обамрљених на овом сњежаном кривету, под овом кином витијех јела, и они су ту од неколико вјекова. Бићете рекли са сажаљењем да ти шака људи није, на неки начин, до наставак дубраве, као она тамни, непронацава глухи према великом шуму мишљења, што данас радује и преображава свијет. Биће вам видјелади без икакве важности ти свиови створови, скучени у мисли, у потребама, у делатности, колико човјек скучени бити може. Да! али продумајте ви те дрвјемовно душе; нека их неки осјећај, срца, или нешто нечадно, нека их разбуди, да видите онда колико ће из тога ништаваља искочити мученика, јуначка, луда — да попуните епос. — Ви ми често

пријатељавате да говорим у опште; хоћете ли примјера? Могао би вам испричати један догађај који се збио овдје, првијех година после ослобођења музика. — Али је вама, можда повољније замишљати некога од ове господе, на вист, или, можда вам је угодније читати „Московски Дневник“ ког ми баш сад донесоме?

Ја протесвах да нједна од тих понуда не привлачи ме и замолах мога пријатеља да задовољи моју радозналост. Он ми онда исприча ово што слиједи.

(Наставиће се).

Митрополит црногорски Василије Петровић.

Пише Марко Драговић.
(Наставак).

Друго је писмо М. Василије написао рускоме канцелару графу Алексију Петровићу Бестужењу-Рјумину. И ако је садржај овога писма сличан горњем писму држим да не ће сувишно бити и ово овдје привести. *)

„Уже третијех год как наш благочестивој црногорској народ без престанија од порти отоманској, напосљедак и от републики венецијанској несносењај утјесненија претеријевајет. Порта чрез Босанскога везира и чрез пограничних нашеј вјетачски старалас денезним подкуленијем и разним лакакијем, а при том и претја силоноју војноју, наших вјерних к својему поданству склонит, но никакого успјеху в том полочит не могла. Напосљедак означенаја република, завидуја жребју нашему котороје ми у јеја Императорскога Величанства завјерност нашу имјем, јединим неприличним виминијем видумала буд то наше црногорскоје обичество порти отоманској в поданстве не состоит, доказиваја то некакојеју земској историјеју и трактатами в которых граници между републикою и портоју уставовлени. Они тјем возбудили порту что с одној стороны везир Бошњачкој с армијеју в шести десјат тисачах; с другој македонској; с третијеј албанској-наши со весеју их силоју окружили Чернују Гору и все дороги и проходи заперали. А таквим же образом, или јешче и болше, онаја република цјелим својим флотом от мора најсилејше заперла, учинив при том својим поданим таковоје запретицење что би под смертним наказанијем никог из наших Чернорцов чрез их города и мјеста не пропускат, что уже и в самом дјелје оказалос: когда прислаоје од господина полковника Стјепана Пучкова и мајора Петровича, дла пријему от нас в службу еја Величества на один твешној полк људеј, судно при наших граничах вь Боку под Колором тамошнј провидур, со весеју заготовленоју од оних господ дла људеј провизијеју, заарестован гдје и ниве содржитее.

„С. обшчаго нашего согласија учредивши добрим поредком да би при настанју на нас всеми силами отпор оружјем чинит, оставја при управленји брата нашего преосвјетленого Саву Петровича митрополита, нам же самим јехат в здјенија имперскија мјеста и о всем случившемсја еја Императорскому Величанству, чрез находившагосја при римско-императорском дворје еја Величества чрезвѣчнаго посла графа фон Канзерлинга надлежанчеје и потребноје извѣстије донести, и, којево ваше сијатељство јасно усмотрјет изволите что република јавно из јединој токо заветиј говорит что ми в замишности у порти отоманској.

*) Ово писмо приводим у оригиналном језику, и у српскоме преводу. М. Д.

„Ваше сијатељство просим доложит еја Величанству о сих неправилних, противозаконних и само-силејших на наше отечество нападок, и високомонаршаго заштитченија просит и ходатајствоват за слободној пропуск нашим људем, и что би мајор Петрович с најитими судимај к Черној Гори отпращљен бил дла пријатнија људеј по нашему в том распорјажењу; ми же до исподнија того ва здјених мјестах при Фјумје надолитеја будем Фјум 13. Декабра 1756 године.“

Ево превод истога писма.

„Већ је трећа година како наш благочастиви црногорски народ трпи од порте отоманске и од републике мѣтачке велике напасти. Порта отоманска преко везира босанскога, и преко других пограничних наша старала се је склонити Црногорце к турскоме поданству. Да би ово боље достигла употребљавала је ласкање, подмишљивање, а кад овиме није могла успјети онда је пријетила да ће силом војеком нападути на Црногорце и силом их принудити к турскоме поданству. Напосљетку република мѣтачка, завидеши пријатељству Црне Горе са Русијом, и помоћима које наш народ прима од њенога Величанства за вјерност нашу к њој, измијела је о Црној Гори неке неприличне измишљотине, које потврђује некаквом земаљском историјом и некаквим трактатами, а те се измишљотине састоје у томе да се бајаги Црна Гора налази у поданство отоманске порте. Тјем су они возбудили порту отоманску те је дигла против нас везира босанскога са 60 пљад војске, а такође везира македонскога, нашу арбанашкога те ови с великом силом окружише Црну Гору и све путове и пролазе затворили. Тако исто, ако не још горе, република мѣтачка својом флотом са стране мора затворила нас је учинивши при томе запријет, под смртном казном, да ни један Црногорац не буде проуштен кроз њихове градове и мјеста, што је и у самој ствари учинило онај ејд је арестована у Котор лађа коју је овамо послао цуковник Стефан Пучков и мајор Петровић да прими пљад Црногораца који хоће да ступе у службу Њенога Величанства.

„Пошто на опште народноме договору учинисмо ред и поредак у Црној Гори, и приправисмо све што је потребно за одбрану, ако непријатељ нападне на нашу земљу, остависмо на управу народом брата нашега преосвјетленого митрополита Саву, а ми дођосмо у ова мјеста да преко посланика Њенога Величанства, који се налази при римскоме царском двору, о свему што се је догодило извјестимо владу руску. Из тога извјешја видјеће и ваше сијатељство да је република мѣтачка једино из заветиј говорила да се ми налазимо у зависности од порте отоманске.

„Молим ваше сијатељство да извјестите Њено Величанство о овимајем насилничкијем, неправеднијем и противу законимај нападијем која се чине противу нашега отачства; и да молите да се изради слободан пропуск нашијема људима, и да буде послан мајор Петровић са лађама, колико је потребно, да прими људе за прелазај у Русију. Док се све ово не сврши ми ћемо остати овдје у Рјаци (Фјуме). . . .“

(Наставак се).

ПЈЕСМЕ ИЗ ВАСОЈЕВЊА.

(Наставак).

Слиједећу пјесму имам ја у два егземплара: један од Ђорђа Ђукића под насловом: П о г и б и ја Л а в у ш и њ и И в а н а, који је тада заиста погинуо;

а друга од Богдана, сина попа Милића Далевића из Андријевце под насловом: „Милош Ђинович и паша од Зворника“. Овај пошљеди наслов је бољи за то што смрт Ивана Лакушића у том је споредна ствар, а главна смрт онога српскога зулумџара, и душом цијелога овога предузећа био је Милош Ђинович, а не Иван Лакушић, и ако је овај посјекао Турчина и сам ту погинуо. Прва pjesма пунија и свршена; а друга преида се на половини. Па с тога ја узеху за ослов прву, а од друге долаћемо само варијанте. Осим тога у првој зулумџар Турчин зове се бег Љубовић, који је стајао у Ваљеву и тамо је чинио зулум; а у другој паша од Зворника, који је дошао у долину р. Мораве.

И још примједба: у оба екземплара главни четовођа Ђинович Милош, тај исти, који у прешајој pjesми именује се Марковић, а последије и онет смиоше се Марковић и још у једној pjesми, коју ћемо навести одмах последије ове. Нема никакве сумње, да то једно ието није, само или је оно извршено било под ова два презимена, или погрешка је била прешача у pjesмама бр. 4. и 6.

V.

Погибља Лакушић Ивана.

(Од Ђорђа Ђукића.)

- Двије су се чете подигнуле,
Обавије од Васојевића. 1
- Пред четом су двије четовође:
Једно ти је Лакушић Иване,
А друго је Ђинович Милошу. 5
- Па њи ето туреком земљом равном,
Док дођоше у Србију равну.
Кад су близу до Ваљева били,
Починуше у гору ајдуци. 10
- Па гледају друмом широкијем,
Кад ето ти моравска Ђевојка.
Она иде друмом широкијем;
На пут јој се Иван учинио.
Носи млада једно мјесте вина;
А Иван јој та ма бесејдио: 15
- „А Бога ти, бијела влашћо!
Ал' је вода, ал' црвено вино?
Извежи ми ту мјешину вина,
Да ти дадем три дуката жута,
Да напојим тридесет ајдука.“ 20
- А Ђевојка њему одговара:
„А, Бога ми, од горе ајдуче!
Би ти дала првенога вина;
Но га оћу бегу Љубовићу.
Ево има двије године дана,
Од како је доша' у Ваљеву
Су његове тридесет арачлија,
Рудничкије и биоградскијех.
По Ваљеву тежак зулум раде:
Прже коке, а љубе Ђевојке. 25
- И мога су брата узатили,
Доклен поћем и донесем вина.“
- А Иван јој тај ма говорио:
„А ће сједи Турци арачлије?“
- А Ђевојка њему проговара:
„Турци сједи у шаторе своје.“ 35
- То Ивану врло нило било;
Па Ђевојци тако бесејдио:
„Дај ти мени овај мијех вина,
Да напојим од горе ајдуке; 40
- Па када ће нојца омиркаут,
Дајем тебе вјеру неварану!
Ја ћу поћи бегу под чадору,
- Живот ћу му на сабљу узети,
Па да знадем, е ћу погинути.“ 45
- И с Ђевојком ојде код ајдука;
Те се жедни напоише вина;
Он јој даде три дуката жута.
У то их је данак оставио.
А тамна их нојца прешатла. 50
- Тад ајдуци на нивое усташе;
Притегоше на себе оружје
И доћоше до шатора близу.
А Турци се не боје никога;
Код чадора тридесет парина 55
- Тај ма рече Лакушић Иване:
„Ја отидо уводат шаторе.“
И уљеже одма у шаторе,
Глуо доба, поспали су Турци.
Предаде им коње ајдуцима;
Сваки свога коња пригатише;
Па се Иван онег повратио
И уљеже бегу по шатором,
Туре снаже, за зло не знаваше;
А код њега српкиња Ђевојка, 65.
- Ни снаваше, ни сан сињеваше;
А хајдук ју руком узатио.
А Ђевојка тај ма говорила:
„Дик се, бего, не дигнуо главе!
Оледи ме рука од хајдука.“ 70.
- Викну Турчин из грла бијела;
А на ноге Турци усташе.
А Иван му реда не чваше,
Но му узе сабљу и оружје
И о грлу златнога сахата; 75.
- И стаде ну ногом под вилце!
У тозе га притискоше Турци.
Скочи Иван између Турака;
Дотури се Иван до хајдука.
Одмах коње турекне појашаше, 80.
- И у то их зора застанула.
Трещу су неврјерни јунаци:
Далоше им коње и оружје,
Те хајдуке брзо притискоше.
Ваче Турчин бего Љубовићу: 85.
- „Ко си, добар српски арабашо,
Што ми узе коње и оружје?
Ти не бјежи јутрос у планину;
Но, ако те српкиња родила,
Врати мога претила Ђогата, 90.
- Да јуначки мејдан дијелимо.“
- Кад то зачу Лакушић Иване —
Јунака је ласно преварити —
Он поврати коња од мејдана.
Осташоше Турци и хајдуци; 95.
- Сретоше се два добра јунака
На деснице и сабље општрице.
Ману сабљом Лакушић Иване,
Те му русу посијече главу
И узе му коња и оружје. 100.
- На хајдуке навалла војска;
Убаше се бојем уз планину;
Па хајдуци Турке саломише
И седам им глава уграбише.
У то пузе пушка о' Турака,
Те погоди Лакушић Ивана; 105.
- Живо му је срце прекинула.
Хајдуци га мртва прихватеше
И на томе боја раздвојаше.
Хајдуци се мало замкаше; 110.
- Арамбалу мртва укопаше.
А Иван се добро осветио:
Погубио бегу Љубовића.

(Наставиће се.)